

655. godišnjica Misala kneza Novaka (1368.) i 540. godišnjica Misala po zakonu rimskoga dvora (22. veljače 1483.)

Misal kneza Novaka, hrvatskoglagoljski misal (270 listova) koji je zreloom ustavnom glagoljicom i hrvatskom redakcijom staroslavenskoga jezika 1368. godine, na jednom od svojih posjeda u Krbavi, vlastoručno napisao i vjerojatno sam iluminirao visokoobrazovani glagoljaš humanist, krbavski knez Novak Disislavić, iz ličke Ostrovice, dvorski vitez hrvatsko-ugarskoga kralja Ludovika I. Anžuvinca, kao zavjetni dar crkvi u kojoj će biti pokopan. Njegovi sinovi otkupili su ga 1405. za crkvu sv. Jelene i sv. Petra u Nugli, kraj Roča, gdje je poslužio kao jedan od predložaka za priređivanje glagoljskoga *Prvotiska*, o čem posredno svjedoči na posljednjoj stranici ispisan *Zapis žakna Jurja* (26. lipnja 1482., u Izoli). U kolofonu je Novak zabilježio i prve čakavske osmeračke stihove, ujedno i najstariji sačuvani zapis silabičko-tonske versifikacije na hrvatskom jeziku. U odnosu na istodobne latinske misale, Misal kneza Novaka sadrži neke liturgičke osobitosti, npr. ritualni tekst o blagoslovu soli i zobi na blagdan sv. Stjepana. Danas se čuva u Nacionalnoj knjižnici u Beču.

Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. godine hrvatski je prvotisak – *editio princeps* i jedna od 6 hrvatskih glagoljskih inkunabula – knjiga tiskanih u vremenu od 1455. godine, koja se smatra godinom izuma tiskarskog stroja, do 1500. godine. Pojava *Misala*, knjige tiskane na hrvatskom jeziku i pismu, svjedoči o društvenom, gospodarskom, kulturnom i intelektualnom potencijalu Hrvata u drugoj polovini XV. stoljeća. Prva je to europska knjiga koja nije tiskana latiničnim slovima već hrvatskom glagoljicom na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. Glagoljica je pismo srednjovjekovne Hrvatske, prisutno od 9. ili 10. stoljeća. Kod tiska *Misala* korištena je novija „uglata“ glagoljica, koja se razvila iz starije „oble“ glagoljice, a često se naziva i „ustavnom“ glagoljicom zbog uspravnih i odvojenih slova što daje dojam svečanoga pisma, prikladnoga za liturgijske kodekse. *Misal* je otisnut svega 28 godina nakon dovršetka Gutenbergove četrdesetdvoredne Biblije na dan Katedre sv. Petra, koji se od IV. stoljeća obilježava 22. veljače, kao znak jedinstva Crkve sazidane na apostolu Petru. Riječ je o misalu rimske kurije koji je kao najopćenitiji u zapadnoj crkvi prevladao već u 13. stoljeću, na što upućuje sintagma „po zakonu rimskoga dvora“.

Stručnjaci smatraju da je otisnut u nakladi od oko 260 primjeraka. Ima 440 stranica, dimenzija 19x26 cm. U kolofonu je naveden datum tiskanja inkunabule, međutim točno mjesto tiskanja i nakladnik nisu utvrđeni. Do danas je u svijetu sačuvano 11 primjeraka *Misala*, no nijedan nije potpun. U hrvatskim ustanovama pohranjeno je 6 primjeraka: dva primjerka čuvaju se u Knjižnici Samostana franjevaca trećoredaca na zagrebačkome Ksaveru, jedan u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, jedan u Knjižnici Dominikanskoga samostana Bola na Braču te dva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici na signaturi RI-4°-62 a,b (Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK). U inozemnim ustanovama čuva se pet primjeraka: dva u Vatikanskoj knjižnici u Rimu, jedan u Kongresnoj knjižnici u Washingtonu, jedan u Nacionalnoj knjižnici u Sankt Petersburgu i jedan u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču. Godine 1971. od dvaju primjeraka što se čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i primjerka „a“ iz Vatikanske knjižnice stranica kalendara (prve dvije stranice i stranice: 241, 243-248) načinjen je potpun primjerak i objavljen pretisak koji sadrži i studije Misala najizvršnijih hrvatskih stručnjaka u tom području.

Datum kada je otisnut Misal po zakonu rimskoga dvora obilježava se kao Dan Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a za logotip Knjižnice iz *Misala* je preuzeto glagoljično slovo *Iže* (transliterirano latiničko „i“).

Misal (srednjovj. lat. *missale*, prema crkvenolat. *missa*: misa), katolička liturgijska knjiga u kojoj su sabrane misne molitve, čitanja, pjevanja i rubrike. U ranome srednjem vijeku ti su misni dijelovi bili podijeljeni u različitim liturgijskim knjigama (sakramentarij, lekcionar, antifonar, gradual i dr.), sve do IX. ili X. st., kada se mjesto mnogih knjiga počela upotrebljavati samo knjiga *Missale plenum* ili *plenarium*. Od hrvatskih starih rukopisnih latinskih misala najstariji su *Missale plenarium*, pisan beneventanom u XI. st. u Dalmaciji (danas u Zagrebu), misal iz XII. st. pisan karolinom (u Splitu), goticom pisani *Missale Zagradiense* biskupa A. Kažotića (između 1323. i 1326) i *Missale Canonorum Traguriensium* iz XIV. st. Među našim najljepšim glagoljskim rukopisima pisanima uglatim glagoljskim ustavom sačuvano je i nekoliko misala: *Vatikanski misal* iz 1315., *Misal kneza Novaka* iz 1368., *Hrvojev misal* i *Ročki misal* s početka XV. st. Prva knjiga tiskana glagoljicom bio je *Misal po zakonu Rimskoga dvora* (1483.); slijedila su izdanja 1494. u Senju, 1528. u Mlecima, 1531. u Rijeci.

Izvori:

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41178>, Misal kneza Novaka. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 2. 2023.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41177>, misal. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 2. 2023.

[Glagoljica.hr](http://glagoljica.hr)

<https://glagoljica.hr/?pr=i&id=13837>

<https://www.nsk.hr/dan-nsk-i-misal-po-zakonu-rimskoga-dvora/>